

مبارزه با فساد از منظر قوانین ایران و کنوانسیون بین‌المللی مریدا

تاریخ دریافت: ۹۵/۵/۱۵

مهدی نظری منظم^۱

تاریخ پذیرش: ۹۵/۱۲/۱۳

حمید وطن خواه^۲

چکیده

زمینه و هدف: فساد امروزه به یک معضل جهانی مبدل شده و دولت‌ها با آگاهی از آسیب‌های بی حد و مرز آن به مبارزه با این پدیده شوم برخاسته‌اند، فساد اداری را به طور خلاصه می‌توان استفاده غیر قانونی از اختیارات اداری و دولتی برای نفع شخصی دانست که دولت‌ها در جهت مقابله با آن اقدامات قابل توجهی را انجام داده‌اند، به موازات تلاش دولت‌ها، سازمان ملل متحد نیز اقدام به مقابله با فساد اداری نموده که تصویب کنوانسیون مریدا در سال ۲۰۰۳ مکزیک یک نمونه از این تلاش‌ها می‌باشد. دولت جمهوری اسلامی ایران با پیوستن به این کنوانسیون در تاریخ ۸۷/۷/۲۰ عزم جدی خود را برای مبارزه با این جرایم نشان داد اما الزاماتی نیز ایجاد شده زیرا در این کنوانسیون جرم انگاری‌های جدیدی صورت پذیرفته و اجرای آنها به دولت‌های عضو تکلیف شده است.

روش: این تحقیق از نظر هدف کاربردی و به روش کتابخانه‌ای و اسنادی انجام گرفته است.
یافته‌ها: پس از بررسی و تطبیق مواد قانونی کنوانسیون با حقوق کیفری ایران مشخص شد که اصلاً جرایمی با این عناوین در قوانین ایران وجود ندارد، یا جرایم تصریح شده در کنوانسیون تحت عناوین دیگری جرم انگاری شده و یا در برخی موارد قانون ایران قسمتی از آن جرم را (نه به طور کامل) مورد توجه قرار داده است.
نتیجه‌گیری: ضایع شدن حقوق اجتماعی، اقتصادی و سیاسی شهروندان و دولت از آثار زبان بار فساد می‌باشد که عواملی چون وجود خلاهای قانونی، نبود سیستم‌های نظارتی قوی، سستی ساختارهای فرهنگی و اخلاقی جامعه از عوامل زمینه ساز فساد است. قانونگذار کشورمان در راستای مبارزه با فساد ضمن پیوستن به کنوانسیون بین‌المللی مریدا و اصلاح برخی قوانین داخلی، گامی مهم در همکاری بین‌المللی مبارزه با فساد در سطح ملی و بین‌المللی بر داشته است.

کلیدواژه‌ها: فساد، سازمان ملل، جرم، جرایم مالی، اختلاس.

۱. دانشجوی دکتری جرم یابی، m.nazari2013@yahoo.com

۲. دانشجوی دکتری مدیریت پیشگیری از جرم، hamidsalar@chmail.ir

مقدمه

آغاز کلام را مزین می‌کنیم به فرمایش مقام معظم رهبری (دامت افاضاته) در خصوص فساد^۱ : «یکی از موانع پیشرفت اقتصادی کشور وجود گلوگاه‌های فساد است که به شدت باید از آنها ترسید و با آن مقابله و مبارزه کرد». فساد اقتصادی موجب اختلال در روند سرمایه‌گذاری‌های بخش خصوصی و دولتی در عرصه‌های مختلف زیربنایی و تولیدی می‌گردد.

رهبر معظم انقلاب می‌فرماید: کسانی که می‌خواهند با پول خود در کشور فعالیت اقتصادی کنند، کارخانه تأسیس کنند، مزرعه راه بیندازند و تولید کنند، وقتی دیدند از راه‌های نامشروع می‌شود این همه ثروت به دست آورد، آنها هم تشویق می‌شوند که بروند کار نامشروع کنند. وقتی پول و لقمه حرام در بین مردم، نخبگان و زبندگان رایج می‌شود گناه رایج می‌شود. وارد شدن در میدان فساد مالی، مقدمه ورود به میدان فساد اخلاقی، جنسی، شهوانی و انواع و اقسام فسادهاست. وقتی مدیران و مردم فاسد شدند، این می‌شود پایگاه دشمن خارجی، دشمن خارجی از آدم‌های فاسد برای اهداف سیاسی خود در کشور خوب استفاده می‌کند. (مقام معظم رهبری، دیدار با اقشار مختلف مردم قم، به مناسبت ۱۹ دی ماه، ۱۳۸۰/۱۰/۱۹)

فساد و مبارزه با آن امروزه در بسیاری از کشورهای مختلف جهان به عنوان یک مسئله اساسی مورد نظر است. مفساد اقتصادی و جرایم مالی با وارد آوردن لطمات و صدمات جدی به نظام اقتصادی و رقابت سالم و آزاد تجاری، گاه جنبه امنیتی و آسایش عمومی پیدا کرده و هم‌زمان به اعتماد عمومی نسبت به دولت و نهادهای دولتی صدمه‌واردمی‌آورد. فساد اقتصادی سبب کاهش سرمایه‌گذاری و کندی رشد اقتصادی و در نهایت باعث عدم تحقق اهداف توسعه اقتصادی در کشور می‌شود. درآمدهای مالیاتی کاهش می‌یابد و کیفیت زیر ساخت‌های اقتصادی و خدمات عمومی تنزل پیدا می‌کند. مهم‌ترین علل فساد اقتصادی در بخش عمومی به تصدی‌های دولت در اقتصاد مربوط می‌شود و شامل محدودیت‌های تجاری، یارانه‌های صنعتی، کنترل قیمت‌ها، نرخ‌های چندگانه ارزی، دستمزدهای پایین در خدمات دولتی، تجاری و ذخایر منابع طبیعی مانند نفت است. اساسی‌ترین سیاست‌های مبارزه با فساد اقتصادی و اصلاحات اقتصادی شامل ایجاد نهادهایی بدین منظور، افزایش دستمزدهای

بخش عمومی، کاهش اندازه دولت در اقتصاد، حسابرسی مالی دقیق، استقلال رسانه‌های ارتباط جمعی، استقلال دستگاه قضایی، مشارکت شهروندان، تمرکز زدایی و اصلاح فرهنگ جامعه است که می‌توان در اقتصاد کشور پویایی ایجاد نماید و در نهایت باعث رشد و شکوفایی در اقتصاد ملی شود.

از آنجا که جرایم مالی و مفاسد اقتصادی ماهیتی سازمان‌یافته و فراملی دارند، از این رو مقابله با این جرایم به همکاری و مساعدت کشورهای مختلف با یکدیگر نیاز دارد. به این ترتیب، مبارزه با فساد به جنبشی جهانی تبدیل شده و یک سیاست حمایتی بین‌المللی را می‌طلبد. در این خصوص سازمان ملل اقدام به تصویب چند کنوانسیون نموده است. در این مقاله ضمن تاکید بر مبارزه با فساد در سطح ملی و بین‌المللی ابتدا به بررسی کنوانسیون مریدا و قوانین جمهوری اسلامی ایران پرداخته و پس از بحث و بررسی پیرامون موضوع تحقیق، پیشنهادات لازم در راستای مبارزه موثر با فساد ارائه گردیده است.

امروزه مبارزه علیه فساد در سطح ملی می‌تواند مورد بحث قرار گیرد.

۱- سطح ملی (داخلی)

با توجه به اهمیت موضوع، و نظر به تاثیرات مخرب فساد بر جوامع بعضی از کشورها این جرایم را در قانون داخلی خویش وارد کرده‌اند و در مورد آن‌ها به قانونگذاری پرداخته‌اند (بوریکان: ۱۳۷۷: ۱۶-۵).

۲- سطح بین‌المللی

ویژگی‌های خاص و تاثیرگذار ارتکاب بعضی از جرایم نظیر جرایم سازمان یافته، فساد و... بر نظم جهانی همکاری دولت‌ها و کشورها را جهت برخورد با این جرایم در سطح داخلی و بین‌المللی می‌طلبد.

در این تحقیق فساد به عنوان یکی از جرایمی که مبارزه با آن نیازمند اقدامات داخلی و بین‌المللی می‌باشد مورد بحث قرار گرفته و بررسی کنوانسیون سازمان ملل متحد معروف به مریدا به عنوان یکی از مصادیق مبارزه با فساد در سطح بین‌المللی موضوع این تحقیق

می‌باشد. هدف این تحقیق شناخت الزامات قانونی جمهوری اسلامی ایران در راستای مبارزه با فساد طبق کنوانسیون مریدا مکزیک و مطالعه و شناخت راهکارهای جدید در مبارزه با فساد است.

روش تحقیق

این تحقیق از نظر هدف کاربردی است و به روش کتابخانه‌ای و اسنادی انجام گردیده است.

پیشینه تحقیق

پاره‌ای از کنوانسیون‌ها و تحقیقات داخلی و خارجی در خصوص فساد به شرح ذیل می‌باشند:

- ۱- بررسی تطبیقی ظرفیت‌های قانون جمهوری اسلامی ایران با برخی جرایم مندرج در کنوانسیون مریدا (کنوانسیون سازمان ملل برای مبارزه با فساد) ۱۳۹۰ آیت باقری، ارسلان رضایی
- ۲- نگرشی اجمالی به مبارزه با فساد اداری و مالی با عنایت به کنوانسیون مبارزه با فساد سازمان ملل متحد، مریم کاظمی، معاونت حقوقی و امور مجلس، ۱۳۹۱
- ۳- کنوانسیون مقابله با رشوه دهی به مقامات عمومی خارجی در معاملات تجاری بین‌المللی ۱۹۹۷
- ۴- کنوانسیون حقوق مدنی در مورد فساد ۱۹۹۸
- ۵- کنوانسیون حقوق جزایی در خصوص فساد شورای اروپا ۱۹۹۹
- ۶- کنوانسیون بین‌المللی مقابله با جرایم سازمان یافته فراملی (پالرمو - ۲۰۰۰)
- ۷- کنوانسیون سازمان ملل برای مبارزه با فساد (مریدا)

تعریف فساد

فساد در اصطلاح؛ بیرون رفتن از حد اعتدال است که با سوءاستفاده از امکانات و منابع عمومی در جهت کسب منافع شخصی (ربیعی، همان، ص. ۲۹۰) تبلور می‌یابد. فساد از لحاظ

حقوقی، رفتار منحرف شده از ضوابط و وظایف رسمی یک نقش عمومی است که بنا به ملاحظات خصوصی یا ملاحظات قومی و منطقه‌ای (هیود، همان، ص. ۴۷۵) رخ می‌دهد و معمولاً برای موضوعاتی نظیر حکومت‌های فاسد و فقیر (Rose-Ackerman, 2002, p.1) و اعمالی که از دستگاه‌های فعال آنها سر می‌زند، به کار می‌رود. (صالحی، ۱۳۹۲: ۳)

فساد در اسناد بین‌المللی

۱- کنوانسیون آمریکایی مقابله با فساد: در خواست یا پذیرش هر نوع شیئی دارای ارزش، پول یا دیگر منافع از قبیل هدیه، پیشکش، وعده یا امتیاز از سوی یک مامور یا کارمند دولت یا هر فردی که به انجام وظایف عمومی اشتغال دارد، به طور مستقیم یا غیر مستقیم، برای خود یا هر فرد یا نهادی دیگر، در عوض انجام فعل یا ترک فعلی که مربوط به وظایف رسمی و عمومی او می‌شود. (دوناتلا لاپورتا، ۱۳۷۵: ۱۸)

۲- کنوانسیون مبارزه با فساد مقامات جوامع اروپایی یا مقامات دولت‌های عضو اتحادیه اروپا (۱۹۹۷) فساد را به فساد فعال و غیر فعال تقسیم نموده است.

۳- کنوانسیون مقابله با رشوه دهی به مقامات عمومی خارجی در معاملات تجاری بین‌المللی ۱۹۹۷

مبانی نظری تحقیق

جرایم مالی و فساد از نظر کثرت وقوع بیشترین آمار را دارا می‌باشند و باعث ایجاد تنش در اقتصاد کشوری شوند. از نظر دسترسی، سریع‌ترین و راحت‌ترین راه جهت کسب اموال هستند و سهل‌الوصولی رسیدن به پول از طریق این جرایم توجه بیشتر مجرمین به این طیف از جرایم را باعث شده است (قاسمی، ۱۳۹۳: ۵). جرایم مالی را جرایمی گویند که منجر به نقض حقوق مالکانه اشخاص شده و کثرت وقوع یکی از مشخصه‌های بارز این گونه جرایم می‌باشد نظیر اختلاس، کلاهبرداری و... که قربانی این جرایم می‌تواند اشخاص حقیقی یا دولت باشد. (قاسمی، ۱۳۹۳: ۳)

یکی از شایع‌ترین جرایم با انگیزه مالی در حوزه جرایم مرتبط با فساد اداری اختلاس

است. اختلاس از نظر لغوی به معنای ربودن و جداکردن و برداشتن چیزی از روی چیز دیگر است. خیانت مستخدمین دولت در اموال و اسناد دولتی و به طور کلی نسبت به اموالی که بر حسب وظیفه به مامور دولت سپرده شده است را اختلاس گویند (قاسمی، ۱۳۹۳: ۲) فساد مالی نیز نقض قوانین موجود برای تأمین منافع و سود شخصی است. که از آن به عنوان بیماری شدید نام برده می‌شود رواج فساد به عنوان یکی از مهم‌ترین موانع در راه پیشرفت‌های موفقیت آمیز اقتصادی، سیاسی و... می‌باشد. (کاظمی، ۱۳۹۲: ۱)

مبارزه با فساد در سطح بین‌المللی

در سال‌های اخیر بیشترین توجه در کشورها به آثار اقتصادی فساد، معطوف شده است. در این ارتباط عده‌ای در مطالعات مختلف نشان داده‌اند که عوامل اصلی که فساد را در جامعه افزایش می‌دهند عبارتند از: بوروکراسی، سطح دستمزدهای بخش دولتی، نقش قوانین، خصوصاً قوانین ضد فساد، دردسترس بودن منابع طبیعی، درجه رقابت، تجارت آزاد و همچنین سیاست صنعتی کشورها. (بهرامی، ۱۳۹۱: ۴)

در مقابل عده‌ای دیگر توجه خود را به آثار و عواقب فساد متمرکز کرده‌اند، به عبارت دیگر در گزارشات خود نشان داده‌اند، فساد بر روی رشد اقتصادی، سرمایه‌گذاری دولتی، سرمایه‌گذاری مستقیم خارجی، نابرابری درآمد و فقر موثر است. همچنین این گروه نشان داده‌اند که فساد بر کارایی اقتصاد، عدالت و رفاه اثر داشته است. براساس اعتقاد برخی از اقتصاددانان بستر مناسب فساد در اکثر کشورها "تجارت و سیاست" می‌باشد. این عده فساد بادرجه بالا را با یک اثر منفی مانند "گریس در چرخهای اقتصادی" تعریف کرده‌اند. سازمان بین‌المللی (TI)^۲ با هدف مبارزه با فساد تأسیس شد. این سازمان به صورت هر دو سال یک بار کنفرانسی با عنوان (IACC) شفافیت برگزار می‌کند. اولین کنفرانس در رابطه مبارزه با فساد در سال ۱۹۸۱ با ۳۰ نماینده از کشورهای مختلف جهان در آمریکا و دهمین آن در سال ۲۰۰۱ و ۱۶۰ نماینده از کشور مختلف جهان در چک برگزار شد. شاخص فساد اولین

1. Greasing the Wheels
2. Transparency International Organization
3. Corruption Perception Index

بار توسط سازمان بین‌المللی شفافیت (TI) در سال ۱۹۹۵ منتشر شد. این سازمان شاخص فساد را مانند سایر متغیرهای اقتصاد اندازه‌گیری و معرفی کرد.

آمار اعلامی توسط سازمان شفافیت بین‌المللی از وجود فساد در کشورمان هم در بخش دولتی و هم در بخش خصوصی حکایت دارد. (این آمار براساس پرداخت رشوه می‌باشد) به شرح ذیل:

در سال ۲۰۰۳ ایران در بین ۱۳۳ کشور رتبه ۷۸

در سال ۲۰۰۴ در بین ۱۴۷ کشور رتبه ۸۷

در سال ۲۰۰۵ بین ۱۵۹ کشور رتبه ۸۸ (با نمره ۹/۲ از ۱۰)

در سال ۲۰۰۷ بین ۱۳۱ کشور رتبه ۹۰ (با نمره ۵/۲ از ۱۰)

در سال ۲۰۰۹ بین ۱۸۰ کشور رتبه ۱۶۸ (نظری، ۱۳۹۳: ۳)

به گفته پیتراگین «دولت‌های کشورهای در حال توسعه باید برای مبارزه با فساد برنامه‌های جامع و هدفمندی را پیاده کنند، اما آنها همچنین در پاسخ به استراتژیهای ملی مبارزه با فساد نیازمند کمکهای فوری هستند». (بهرامی، ۱۳۹۱: ۳) وی «احزاب سیاسی، دادگاهها و پلیس را به عنوان سه ناحیه‌ای که نیازمند بیشترین اصلاحات هستند» شمرد و افزود: «این نشان می‌دهد که در این نواحی فقدان کامل اعتماد وجود دارد.» (همان منبع، ۴)

کنوانسیون ملل متحد در مبارزه با فساد در سال ۲۰۰۳ (معروف به کنوانسیون مریدای مکزیکی)

انعقاد این کنوانسیون، یک دستاورد شایان توجه در تلاش‌های بین‌المللی صورت گرفته در زمینه مبارزه با فساد می‌باشد و ۱۴۰ دولت که تقریباً نماینده همه مناطق دنیا هستند آن را امضا کرده‌اند. رهبری جریان مذاکرات با اداره مبارزه با مواد مخدر و جرایم سازمان یافته ملل متحد بود. این کنوانسیون آشتی‌دهنده منافع گوناگون و رقیب در جریان مذاکرات شد. از یک طرف کشورهای گروه ۷۷ و چین قرار داشتند که حامی این طرز تفکر بودند که در این کنوانسیون باید به همکاری‌های بین‌المللی در زمینه استرداد اموال تاکید شود، چرا که مبالغ هنگفتی توسط مقامات فاسد این کشورها به خارج و اغلب کشورهای پیشرفته و توسعه

یافته منتقل می‌شود. دیدگاه دیپلمات‌های کشورهای توسعه‌یافته بر آن بود که با اتخاذ تدابیر بازدارنده از جمله؛ شفاف‌سازی درآمدها و هزینه‌های عمومی و شایسته‌سالاری در ارتقای کارمندان و ایجاد یک قوه قضائیه مستقل بکوشند. (سهرابی، ۱۳۹۲: ۲)

قانون الحاق دولت جمهوری اسلامی ایران، به کنوانسیون سازمان ملل متحد برای مبارزه با فساد در جلسه علنی روز یکشنبه مورخ ۸۵/۳/۲۱ مجلس شورای اسلامی تصویب و مجمع تشخیص مصلحت نظام در تاریخ ۲۰/۷/۱۳۸۷ در اجرای اصل (۱۱۲) قانون اساسی تصویب آن را با درج بیانیه‌ای هنگام الحاق، موافق با مصلحت نظام تشخیص داده است و طی نامه شماره ۴۸۳/۴۵۳۴۷ مورخ ۸۷/۸/۱۴ مجلس شورای اسلامی واصل شده است.

علل بروز فساد اداری

بررسی‌های صورت گرفته بر روی پدیده فساد اداری حکایت از پیچیده بودن و گسترده بودن عوامل موثر در شکل‌گیری این پدیده دارد. به طور کلی می‌توان عوامل اصلی شکل‌گیری این پدیده را به سه گروه تقسیم بندی کرد: (رفیع پور، ۲۳، ۱۳۷۹)

عوامل فرهنگی و محیطی؛
عوامل شخصیتی؛
عوامل اداری و سازمانی.

عوامل فرهنگی و محیطی:

واقعیت این است که در نظام اداری کنونی، انتصاب و اختصاص پست‌های سازمانی برمبنای رفیق بازی و یا رشوه به صورت امری عادی درآمده و تبانی بین افراد متمول، سیاستمداران و عوامل بوروکراسی اداری برای عبور از فیلترهای نظام اداری، یک جریان پذیرفته شده است. که نتیجه آن بروز فساد بویژه در سطح کلان جامعه بوده است.

عوامل شخصیتی

در تمام کشورها به ویژه کشورهای توسعه یافته، برای پست‌های اداری و سازمانی شرایط

احراز معرفی می‌گردد که انتخاب و انتصاب افراد بر مبنای آن شرایط صورت می‌گیرد. در محتوای شرایط احراز موقعیت‌های اداری و دولتی، بخشی به ویژگی‌های شخصیتی مدیر اختصاص داده شده است، علت آن نیز به اهمیت و نقش ویژگی‌های شخصیتی مدیران در رفتارهای سازمانی برمی‌گردد که از خود نشان می‌دهند. در نظر بگیرید که بر مبنای روابط یا رشوه، فردی برای پستی انتخاب شده است. که شرایط آن را نداشته است. در اینجا بروز فساد امری اجتناب‌ناپذیر است.

عوامل اداری و سازمانی

چیزی که در نظام اداری کنونی واقعیت دارد این است که واحدهای اداری معمولاً با تعداد زیادی از قوانین و مقررات غیرواقعی و یا غیرضروری مواجه هستند، و ابهامات موجود در رویه‌های اداری و استانداردهای جاری کار، امکان هرگونه تصمیم و اقدامات خودسرانه ای را به کارگزاران آنها می‌دهند. به علاوه اینکه، فرایندهای پیچیده و چندلایه امور اداری نیز عامل تشویق مراجعان به پیشنهاد رشوه برای تسریع کار هستند، از طرفی کمی حقوق کارکنان بخش خدمات اجتماعی هم دلیل کاهش تدریجی مقاومت و عادت بعدی آنان به قبول این پیشنهادها است.

تقسیم فساد

از دیدگاه مقام معظم رهبری «فساد اقتصادی یعنی اینکه کسانی با زرنگی، با قانون دانی، با زبان چرب و نرم، با چهره حق به جانب، به جان بیت‌المال این ملت بیفتند و کیسه‌های خود را پرکنند.» (پورخزایی، ۱۳۹۲: ۱۱) فساد تقسیم بندی‌های مختلفی دارد که به شرح ذیل مورد بررسی قرار می‌گیرد.

یکی از این تقسیم بندی‌ها تقسیم فساد از نظر اجتماعی به دو بخش: الف - فساد اقتصادی و ب - فساد اداری می‌باشد.

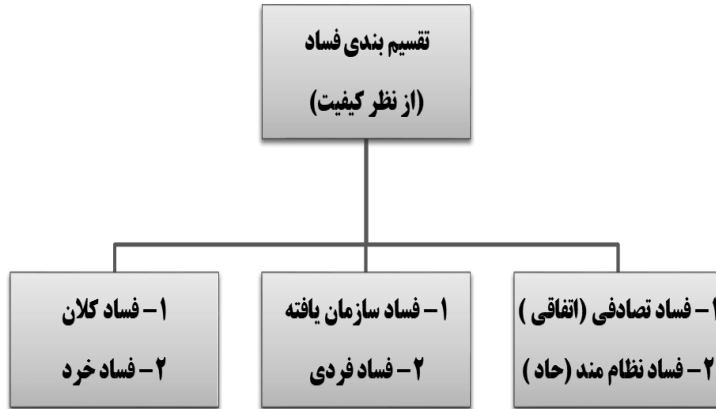
در تقسیم بندی دیگر فساد را به ۳ دسته: ۱- فساد سیاسی ۲- فساد اداری و ۳- فساد مالی تقسیم نموده‌اند، بعضی نیز فساد را به دو گروه: ۱- فساد سیاسی و ۲- فساد اداری

تقسیم می‌نمایند. به نظر ایشان فساد سیاسی می‌تواند از فساد اداری مستقل یا وابسته به آن باشد و کنترلش مستلزم ایجاد شفافیت در قوانین انتخاباتی و قوانین تضاد منافع نمایندگان مجلس است. براین اساس، توجه فساد به بخش دولتی و تمایز بین فعالیت‌های خصوصی و رسمی متمرکز است.

شکل ۲- تقسیم بندی فساد از نظر حیطة عمل

پل هیود: فساد سیاسی را رفتار منحرف شده مقام‌های دولتی از ضوابط و وظایف رسمی خود به دلیل ملاحظات شخصی، حزبی، قومی یا منطقه‌ای دانسته است. بعضی از صاحب‌نظران نیز: رفتار فسادآمیز یا فعالیت‌های فساد آمیزی که در مرحله تصمیم‌های سیاسی حاکم است را فساد سیاسی دانسته‌اند. (Ackerman, 1998:89) بعضی دیگر فساد را به ۱- فساد تصادفی (اتفاقی) و فساد نظام مند (حاد) ۲- فساد سازمان یافته یا فساد فردی، ۳- فساد کلان، فساد خرد تقسیم نموده‌اند.

شکل ۳- تقسیم بندی فساد از نظر کیفیت

انواع فساد اداری

۱- **فساد اداری سیاه**: کاری که از نظر توده‌ها و نخبگان سیاسی منفور است و عامل آن باید تنبیه شود. (دریافت رشوه برای نادیده گرفتن معیارهای ایمنی در احداث ساختمان)

۲- **فساد اداری خاکستری**: کاری که از نظر نخبگان منفور است اما توده‌های مردم به آن بی اعتنا هستند. (کوتاهی کارمندان در اجرای قوانینی که در بین مردم از محبوبیت چندانی برخوردار نیستند و کسی غیر از نخبگان سیاسی به مفید بودن آن‌ها معتقد نیست. (افضلی، ۱۳۹۱: ۶)

۳- **فساد اداری سفید**: کاری که ظاهراً مخالف قوانین است اما اکثر جامعه آن را چندان مضر و با اهمیت نمی‌دانند که خواستار تنبیه عامل آن باشند. (هیدن‌هایمر، ۱۳۸۹: ۲۷۷)

لزوم و اهمیت مبارزه با فساد

۱- فساد موجب خدشه وارد کردن بر سیاست‌های اصولی نظام و مقابله با منافع اکثریت جامعه و اتلاف منابع ملی می‌شود.

۲- مانع رشد اقتصادی و باعث خنثی شدن تلاش‌های نظام در جهت کاهش فقر و تبعیض اجتماعی می‌شود.

- ۳- فساد با تضعیف انگیزه‌ها، موجب زیان‌های اجتماعی، تضعیف نهادهای موجود، زیان‌های سیاسی یا توزیع ناعادلانه منابع و بالاخره زیان‌های اقتصادی می‌شود.
- ۴- فساد علت کاهش میزان اثر بخشی و مشروعیت دولت‌ها، به خطر انداختن امنیت و ثبات جوامع و ارزش‌های دموکراسی، مخدوش کردن اخلاقیات و ایجاد مانع در جهت توسعه سیاسی و اجتماعی جامعه است.
- ۵- فساد علت افزایش هزینه معاملات، مانع توسعه پایدار و کاهش امکان پیش‌بینی‌های اقتصادی می‌شود.
- ۶- فساد منجر به هدر رفتن سرمایه‌گذاری‌های انجام شده بر روی منابع انسانی، کم‌رنگ شدن فضایل اخلاقی و ایجاد ارزش‌های منفی در سیستم می‌شود.
- ۷- فساد موجب تضعیف اعتقاد مردم به توانائی و اراده سیاسی دولت‌ها برای جلوگیری از زیاده‌طلبی‌ها و نیز باعث قطع امید مردم به آینده‌ای بهتر می‌شود.
- ۸- فساد باعث افزایش بی‌تفاوتی، تنبلی و بی‌کفایتی می‌شود.
- ۹- فساد اعتقادات و ارزش‌های اخلاقی جامعه را متزلزل می‌کند.
- ۱۰- فساد بی‌انگیزگی و بدبینی ایجاد می‌کند و زمینه تضعیف روحیه افراد درستکار را فراهم می‌آورد.

روش‌های مبارزه با فساد در کشورهای مختلف

عوامل بازدارنده فساد اداری به دو گروه تقسیم می‌شود. یک گروه عبارت است از مجموعه اقداماتی که نهادهای دولتی نظیر سازمان‌های بازرسی و حسابرسی برای مبارزه با فساد اداری انجام می‌دهند. گروه دیگر مجموعه نهادها، قوانین و محدودیت‌هایی است که جامعه بر مجموعه دولت تحمیل می‌کند و مانع سوء استفاده سیاست‌مداران و کارمندان از منابع دولتی می‌شود. نمونه بارز این نهادها مطبوعات آزادی و آزادی فعالیت سیاسی است که سبب می‌شود یک حزب مخالف برای نظارت و افشای فساد اداری دولت، انگیزه و آزادی عمل داشته باشد. در بحث روش‌های مبارزه با فساد اداری می‌توان به بعضی از روش‌های مؤثر اشاره کرد.

۱- اصلاح ساختار نظام اداری و اقتصادی

- ۲- مقررات زدایی و خصوصی سازی
- ۳- احیای اخلاق
- ۴- نظارت بر ثروت، مصرف و سطح زندگی کارمندان دولت در بخش‌های اداری و اقتصادی
- ۵- جلوگیری از فساد استخدامی
- ۶- پاکسازی گروهی و جمعی نظام اداری
- ۷- ایجاد نهادهای مستقل و دایمی برای مبارزه با فساد اداری و اقتصادی
- ۸- سیاست‌زدایی نظام اداری و اقتصادی
- ۹- تشویق کارمندان و شهروندان به ارسال اطلاعات و افشاگری
- ۱۰- آزادی و مصونیت مطبوعات در ارائه گزارش و افشاگری فساد اداری و اقتصادی
- ۱۱- آموزش مدیران دولتی درمورد فساد اداری و مالی
- ۱۲- حساب‌کشی و پاسخگویی در بخش عمومی بخصوص شرکت‌های وابسته به دولت
- ۱۳- افزایش حقوق و مزایای کارمندان دولت

جرایم جدید مطرح شده در کنوانسیون مریدا

در این قسمت به بررسی مواد و فصول کنوانسیون مریدا به عنوان دستاورد بزرگ سازمان ملل در خصوص مبارزه با فساد می‌پردازیم. این کنوانسیون در ۱ مقدمه، ۸ فصل و ۷۱ ماده تنظیم شده است و در ۱۱ ماده از این کنوانسیون جرم انگاری صورت گرفته است. از این ۱۱ جرم نامبرده در کنوانسیون در ۵ مورد آن یا اصلا در قانون کیفری ایران چنین جرمی وجود ندارد یا قسمتی از آن، مورد جرم انگاری قرار گرفته است.

- ۱- ارتشای مقامات دولتی خارجی و مقام‌های سازمان‌های عمومی بین‌المللی
- ۲- رشا و ارتشا در بخش خصوصی
- ۳- اختلاس اموال در بخش خصوصی
- ۴- اختفای اموال ناشی از جرم
- ۵- جرایم علیه عدالت قضایی

شکل ۴ - جرایم جدید مطرح شده در کنوانسیون مریدا

تطبيق جرایم جدید بررسی شده در کنوانسیون با قانون مجازات اسلامی

۱- ارتشای مقام‌های دولتی خارجی و مقام‌های سازمان‌های عمومی بین‌المللی

در ایران تا قبل از تصویب قانون ممنوعیت اخذ پورسانت در تاریخ ۱۳۸۲/۴/۲۷، اخذ پورسانت در معاملات خارجی بعضاً برای شرکت‌های فروشنده و خریدار معمول بوده است و خلاف قانون تلقی نمی‌شده است، ولی پس از لایحه‌ای که دولت به مجلس فرستاد و ممنوعیت اخذ پورسانت در معاملات خارجی به صورت قانون در آمد، گرفتن پورسانت ممنوع اعلام شد، به دلیل اینکه گرفتن پورسانت ممکن بود به ضرر دولت تمام شود و دولت برای حفظ منافع خود ناچار شد این عمل را ممنوع اعلام نماید.

ماده مربوطه در قانون اخذ پورسانت به نحو دیگری در سال ۱۳۷۵ در ماده ۶۰۳ قانون مجازات اسلامی بیان شده است و این ماده هر گونه اخذ پورسانت در معاملات داخلی و خارجی را جرم دانسته است (زراعت، ۱۳۸۴: ۶۲۳)، اما باید گفت که کنوانسیون مریدا با وضع ماده ۱۶ بر این روند مبارزه با ارتشای بین‌المللی صحنه گذاشته است. به عبارت دیگر در ماده ۶۰۳ قانون مجازات اسلامی تنها اخذ پورسانت از طرف یک مقام دولتی داخلی جرم

اعلام شده است، اما در ماده ۱۶ کنوانسیون به نحو جامع و کامل رشا (رشوه دادن) این مقاهای دولتی خارجی و سازمان‌های عمومی بین‌المللی و هم ارتشا (رشوه گرفتن) این مقامات جرم انگاری شده است (نجفی ابرند آبادی، ۱۳۸۵: ۳۴۳)

۲- رشا و ارتشا در بخش خصوصی

ماده ۲۱ کنوانسیون، کشورهای عضو را دلالت نموده است که وعده، ارائه یا دادن مستقیم یا غیر مستقیم امتیازی بی مورد به هر شخص، یا درخواست و قبول مستقیم و غیر مستقیم امتیازی بی مورد توسط شخصی که در هر جایگاهی برای بخش خصوصی فعالیت یا آن را اداره می‌کند، در صورتی که در خلال فعالیت‌های اقتصادی مالی یا بازرگانی ارتکاب یابد، را جرم تلقی کنند و این موضوع به عنوان رشا و ارتشا در بخش خصوصی تلقی شده است، در حالی که در قانون کیفری ایران شرط تحقق ارتشا این است که مرتشی، کارمند دولت (به معنای اعم شامل کارکنان سه قوه) و شرکت‌های دولتی و وابسته به دولت و شهرداری‌ها و بانک‌ها باشد و در صورت عدم حصول این شرط جرم ارتشا محقق نمی‌شود.

نه تنها در کنوانسیون بلکه در بسیاری از کشورها ارتشا به بخش خصوصی نیز تسری داده شده است، زیرا بر خلاف گذشته بخش خصوصی امروزه وظایفی را برعهده گرفته که در گذشته در انحصار بخش دولتی بوده است، لذا ماهیت این فعالیت‌ها تغییر یافته و جرمی همچون ارتشا در چنین بسترهایی نیز ممکن است به وقوع بپیوندد (نجفی ابرند آبادی، ۱۳۸۴: ۲۵۵۲)

۳- اختلاس در بخش خصوصی

ماده ۲۲ کنوانسیون، کشورهای عضو را دلالت نموده که قانونی وضع کنند تا بر اساس آن چنانچه در هنگام فعالیت‌های اقتصادی، مالی یا بازرگانی، شخصی که در هر جایگاهی در بخش خصوصی فعالیت می‌کند یا آن را اداره می‌نماید، مال، وجوه خصوصی، اوراق بهادار یا هر چیز با ارزش دیگری را که به موجب جایگاه شغلی به او واگذار شده اختلاس نماید، عمل وی جرم تلقی شود. در این ماده، اختلاس اموال در بخش خصوصی جرم انگاری شده است

این در حالی است که در مقررات داخلی، بویژه ماده ۵ قانون تشدید مجازات مرتکبان ارتشاء اختلاس و کلاهبرداری مصوب سال ۱۳۶۷ مجمع تشخیص مصلحت نظام، یکی از شروط تحقق جرم اختلاس این است که مرتکب از کارکنان دولت باشد. (فرهمنند فر، ۱۳۸۸: ۸۵) براساس قانون کشورمان کارمندان بخش خصوصی نمی‌توانند مرتکب اختلاس شوند اما با توجه به تعریف جرم خیانت در امانت «فعل مثبت امین در مال مورد امانت به یکی صور قانونی میتوان این افراد را به جرم خیانت در امانت مجازات نمود. (حبیب زاده ۱۳۸۵: ۱۶۳) در حقوق کیفری ایران در صورت عدم تحقق شرط کارمند دولت بودن، چنانچه عمل تصاحب نسبت به اموال سپرده شده نزد اشخاص عادی صورت پذیرد، با حصول شرایط عنوان جزایی خیانت در امانت بر آن صدق می‌کند.

بنابراین مقنن ایران تنها اختلاس کارمندان دولت را جرم و قابل مجازات دانسته است، که این امر همان طور که در مورد جرم ارتشاء در بخش دولتی گفته شد با توجه به وظایف مهمی که بخش خصوصی امروزه متولی آن شده است چندان قابل دفاع نیست، چرا که در مواردی مجرمین با اختلاس در بخش خصوصی، جامعه را به مراتب بیشتر از اختلاس در بخش دولتی متضرر می‌نمایند، اما از آنجا که در قانون کیفری ایران شرط تحقق جرم خیانت در امانت در ماده ۶۷۴ ق.م. ۱ سمت دولتی نیست و تنها یکی از شروط تحقق جرم اختلاس است. لذا مرتکبان اعمال ماده ۲۲ کنوانسیون، با حصول شرایط به اتهام جرم خیانت در امانت تحت تعقیب قرار خواهند گرفت. با این توصیف، جرم ماده ۲۲ کنوانسیون، در قانون کیفری ایران تحت عنوان دیگری قابل تعقیب و مجازات است و این ماده در قانون کیفری ایران قابل تطبیق با جرم خیانت در امانت است. (فرهمنند فر، ۱۳۸۸: ۸۷)

۴- اختفای اموال ناشی از جرم

ماده ۲۴ کنوانسیون اختفای اموال به دست آمده از جرایم مندرج در کنوانسیون را جرم انگاری نموده و بیان می‌کند:

مخفی نمودن یا ادامه نگهداری اموالی که شخص می‌داند که چنین اموالی ناشی از جرایم احراز شده بر اساس این کنوانسیون می‌باشد، در صورتی که این امر عمدتاً صورت گرفته باشد،

جرم کیفری تلقی می‌گردد. مراد از اختفاء مخفی کردن و نگهداری مال در نزد مرتکب و یا مخفی نمودن آن در جای امن دیگر است تا از کشف جرم جلوگیری بعمل آید (گلدوزیان، ۱۳۸۳: ۵۳۰)

در قانون کیفری ایران اختفای اموال حاصل از سرقت جرم است و در سایر موارد چنین جرمی پیش بینی نشده است. در ماده ۶۶۲ ق.م.ا نیز تنها اموال حاصل از سرقت جرم دانسته شده است. (فرهمند فر، ۱۳۸۸: ۹۰)

به نظر مقنن ایران باید اختفای اموال حاصل از این جرایم را نیز وارد قانون کیفری کشورمان نماید.

۵- جرایم علیه عدالت قضایی

ماده ۲۵ کنوانسیون در دو بند، موانع اجرای عدالت را جرم انگاری نموده است. بند ۱ ماده ۲۵: هرگونه تهدید یا وعده، ارائه یا دادن امتیازی بی مورد برای برانگیختن شهادت دروغ یا مداخله در امر شهادت یا ارائه مدارک و شواهد کذب در دادرسی در ارتباط با جرایم مندرج در کنوانسیون را شامل می‌شود.

در تطبیق این بند با قانون کیفری کشورمان در ماده ۶۵۰ ق.م.ا شهادت دروغ نزد مقامات رسمی جرم انگاری شده است، اما در مورد تهدید و اکراه دیگری به ادای شهادت دروغ بر طبق ماده ۵۴ قانون مجازات اسلامی کسی که شاهد را مجبور به ادای شهادت کذب نموده باشد به مجازات شهادت کذب محکوم خواهد شد و همچنین در مورد برانگیختن شخص به ادای شهادت کذب یا وعده یا دادن امتیاز به وی برای چنین کاری می‌توان با حصول شرایط به قواعد عام مانند معاونت رجوع کرد. بر طبق قوانین کشورمان باید ادای شهادت کذب صورت گرفته باشد تا بتوان معاونت و اکراه در آن را پذیرفت. به نظر مقنن کشورمان در راستای تکالیف خود ناشی از الحاق به کنوانسیون بهتر است که تحت عنوانی خاص موارد شمرده شده را جرم انگاری نماید. (همان منبع، ۹۵)

بند ۲ ماده ۲۵: استفاده از زور، ارعاب و تهدید را برای مداخله در اجرای وظایف رسمی یک مقام قضایی یا مجری قانون، جرم انگاری نموده است.

در قوانین کشورمان در خصوص تهدید یا ارباب در مورد این افراد ماده خاصی وجود ندارد، لذا باید به مواد عام مربوط به تهدید و اکراه مراجعه کرد (کوشا، ۱۳۸۱: ۴۹) در این مورد می‌توان به مواد ۶۶۸ و ۶۶۱ قانون مجازات اسلامی اشاره نمود.

ماده ۶۶۸ ق م ا: هر کس با جبر و قهر و یا با اکراه و تهدید دیگری را ملزم به دادن نوشته یا سند یا مهر نماید و یا سند یا نوشته‌ای که متعلق به او یا سپرده به او می‌باشد را از وی بگیرد به حبس از ۳ ماه تا ۲ سال و تا ۷۴ ضربه شلاق محکوم خواهد شد (مطابق این ماده تهدید مامور قضایی یا مجری قانون و الزام وی به انجام کاری مجازات مذکور را خواهد داشت). همچنین ماده ۶۶۹ ق م ا که در مورد تهدید به قتل است، می‌تواند منطبق بر تهدید مقامات قضایی یا اجرای قانون باشد.

به نظر اگر مقنن کشورمان در بند دوم این ماده به نحوی جرم انگاری نماید می‌تواند علاوه بر هماهنگی با کنوانسیون و دیگر دولتهای عضو به شکلی موثر به مبارزه با جرایم علیه عدالت قضایی همت گمارد.

ماده ۴۶ معاضدت قضایی متقابل:

کشورهای عضو، گسترده ترین اقدامات قضایی متقابل را در خصوص تحقیقات، پیگرد و دادرسی‌های قضایی مربوط به جرایم مشمول این کنوانسیون در مورد یکدیگر به عمل خواهند آورد.

معاضدت متقابل که طبق این ماده ارائه می‌شود ممکن است بنا به دلایل زیر درخواست شود:

الف- گرفتن مدرک یا اظهارات از افراد.

ب- ابلاغ اسناد قضائی

ج- اجراء بازرسی‌ها، ضبط و مسدود نمودن.

پ- معاینه اشیاء و محلها

ت- ارائه اطلاعات، ارقام استنادی و ارزیابی‌های کارشناس

ج- ارائه نسخ تایید شده یا اصلی اسناد و سوابق از جمله سوابق دولتی، بانکی، شرکتی یا

کسب و کار.

چ- شناسایی یا رهگیری عواید ناشی از جرم، اموال، وسایل و سایر اشیاء به منظورهای استنادی

درخواست معاضدت قضایی متقابل شامل مواد زیر خواهد بود:

الف- هویت مرجع درخواست کننده

ب- موضوع و ماهیت تحقیقات، پیگرد یا جریان دادرسی قضایی که درخواستها مربوط به آن می‌شود و نام وظایف مرجعی که کار تحقیق، پیگرد یا جریان دادرسی را انجام می‌دهد.

پ- خلاصه‌ای از واقعیت‌های مربوط، به غیر از موارد مربوط به درخواستهای ابلاغ اوراق قضایی.

ت- توصیفی از معاضدت درخواست شده و جزئیات هر مرحله خاصی که کشور عضو درخواست کننده مایل است دنبال شود.

ث- در صورت امکان، هویت محل و ملیت هر فرد مربوط، و

ج- هدفی که برای آن مدارک، اطلاعات یا اقدام درخواست شود.

معاضدت مواد ۳۷-۳۸-۳۹-۴۱

معاضدت قضایی متقابل ممکن است در موارد زیر رد شود:

۱- چنانچه درخواست، طبق مفاد این کنوانسیون به عمل نیامده باشد.

۲- چنانچه به نظر کشور عضو درخواست شونده، اجرا درخواست احتمالاً به حاکمیت، امنیت، نظم عمومی یا سایر منافع اساسی آن لطمه بزند.

۳- چنانچه مراجع کشور عضو درخواست شونده به موجب قانون داخلی خود از اجراء اقدام درخواست شده در رابطه با هر جرم مشابه که منوط به تحقیق، پیگرد یا دادرسی قضایی در قلمرو قضایی آنها است منع شده باشند.

۴- چنانچه کمکی که قرار است ارائه شود با نظام حقوقی کشور عضو درخواست شونده در رابطه با معاضدت قضایی متقابل مغایرت داشته باشد. (فرهمنند فر، ۱۳۸۸: ۹)

بحث و نتیجه گیری

در سالیان اخیر فساد به عنوان یکی از حادثترین مشکلات عمده اقتصادی و سیاسی بسیاری از کشورهای جهان، توجه بسیاری را به خود جلب کرده است. بی شک فساد را می‌توان در تمامی کشورهای جهان، اعم از کشورهای توسعه یافته و در حال توسعه مشاهده کرد، گرچه درجه و اندازه آن می‌تواند متفاوت باشد. (نجف زاده و عطایی، ۱۳۸۶: ۱۲)

فساد دامنه وسیعی را در برمی‌گیرد. پرداخت انعام، پاداش، پول زیرمیزی، غصب واخادی، اختلاس، پارتی بازی، خویشاوند سالاری، کلاهبرداری، روابط پیچیده حاکم بر تعامل بخش خصوصی و دولتی، روابط پیچیده بازرگانان با سیاستمداران، استفاده از مقام و منصب دولتی جهت بهره برداری از امکانات بخش عمومی در راستای منافع شخصی و در نهایت بهره گیری از قدرت سیاسی در جهت تامین منافع گروه یا نگرشی خاص، که در شکل عمومی خود می‌تواند حتی در نزد دولت مردان، در رده‌های بالای سیاسی کشور و فرایند قانون گذاری وجود داشته باشد، همه و همه حوزه مشخصی از ادبیات فساد را به خود اختصاص می‌دهند. جمهوری اسلامی ایران وارث یک نظام اداری توأم با فساد در دستگاه حکومتی و دولتی و زیر نظام آن بوده است که بخشی بازمانده از نظام گذشته و بخشی معلول عملکردهای نامناسب و شرایط گریز ناپذیر سال‌های پس از پیروزی انقلاب اسلامی، درگیر شدن دولت در توطئه بحران آفرینی‌های سیاسی و تجزیه طلبانه و به دنبال آن، تجاوز خارجی و جنگ تحمیلی، باعث شد تا دولت کمتر به مقوله فساد و مبارزه با آن بپردازد... (همان منبع، ۱۲) بعد از اتمام جنگ حساسیت و عزم جدی مبارزه با فساد مالی و اداری در دولت مردان ایجاد شد. مقام معظم رهبری (دامت برکاته) نیز بر لزوم مبارزه با فساد در نظام اداری تاکید و فرمانی (۸) ماده‌ای را در سال ۱۳۸۰ ابلاغ کردند که گام مهمی در راستای مبارزه با فساد در کشور است. در دنیای کنونی آنچه که برای افزایش و وجود فساد با همه ارکان و ابعاد آن قابل تصور است فعالیت‌های دولت و دستگاه‌های اجرایی در امور اقتصادی چون مسئله مالیاتها، عوارض گمرکی و یا اجرای پروژه‌های ملی در کشور توسط دولت و عدم وجود قوانین شفاف و ساده در خصوص تنظیم فعالیت‌های بخش خصوصی و پیچیدگی این قوانین است. بنظر می‌رسد وجود انحصار در بخش اقتصادی ... که خود نمونه‌ای از ایجاد رانت‌ها و فساد اقتصادی است در اقتصاد همه کشورها

و بخصوص کشور خودمان یک مسئله بسیار مهم تلقی می‌شود.

مبارزه با مفاسد اقتصادی، بحث جدی همه اقتصادهای روبه رشد است، چرا که در این گونه اقتصادها، حرکت سریع به سوی اهداف بلندمدت و امتیازاتی که برای درگیر شدن بخش خصوصی در فعالیت‌های اقتصادی اعطا می‌شود، سبب ایجاد چالش‌هایی در رفتار قانونمند موسسات اقتصادی که طبیعتاً به دنبال سود بیشتری در فعالیت‌های خود هستند، می‌شود. طبیعی است که در چنین اوضاعی، مبارزه با مفاسد اقتصادی، به مثابه گذر کردن از لبه تیغ است، چرا که از سویی، چنانچه مبارزه با مفاسد اقتصادی انجام نپذیرد، بیماری‌های اقتصاد رنجو، روز به روز مزمن‌تر و ریشه‌دارتر می‌شود و اگر مبارزه به شکل غیرمنطقی انجام شود، باعث ترس سرمایه‌گذاران و برهم خوردن نظام امنیت سرمایه‌گذاری می‌شود.

حرکت اقتصادی ایران به سوی توسعه که طی چندساله اخیر، با وجود مشکلات فراوان، روند رو به رشدی به خود گرفته است، به طور طبیعی به تشدید برخی ناملایمات اقتصادی و بزهکاری‌های اقتصادی در کنار خود، دامن می‌زند. این روند، گرچه غیرقابل کنترل نیست، اما، به دلیل پیچیدگی موضوع حل آن بسیار دشوار به نظر می‌رسد و هرگونه بی‌دقتی و حرکت‌های تخریبی سیاسی می‌تواند ریشه‌های اقتصاد متزلزل و ناتوان کشور را بیش از پیش بلرزاند و فرو بریزد.

تأکید مقام معظم رهبری (دامت برکاته) بر اهمیت مبارزه درست با مفاسد اقتصادی، در حقیقت می‌توان نقدی بر کارنامه چندین و چندساله این مبارزه دانست. ایشان در کنار تأکید بر آثار زیانبار عدم برخورد جدی با فساد اقتصادی، یادآور می‌شوند که تبلیغات در مبارزه با مفاسد اقتصادی باید صحیح، جدی، پیگیر، هدایت شده و براساس عقل و تدبیر باشد.

اهمیت این موضوع چنان است که ایشان، تأکید می‌کنند که حتی قضات با ویژگی‌های مشخصی عهده‌دار رسیدگی به این پرونده‌ها باشند و به این ترتیب قوه قضاییه را از لغزش‌های احتمالی، بی‌تدبیری و کم‌تجربگی قاضی، بیم می‌دهند و تأکید می‌کنند که چنین مبارزه‌ای باید بدون هیچگونه تبعیضی، به طور مشخص با اولویت مبارزه با دانه درشت‌ها صورت پذیرد. تاثیر عوامل گوناگون در شکل‌گیری فساد، به آن ماهیت بین‌المللی پیچیده‌ای داده است که در نتیجه آن بسیاری از برنامه‌های طراحی شده دولتها برای مبارزه با فساد به شکست

انجامیده است. تجربیات به دست آمده از اجرای این برنامه‌ها نشانگر این است که برای حذف یا کاهش این پدیده شوم در نظام اداری کشور، نیازمند برنامه‌هایی هستیم که با تاثیر بر فرهنگ عمومی جامعه و ابعاد آن همچون فرهنگ سازمانی (به عنوان پدیده‌ای که به طور مستقیم از فرهنگ جامعه تاثیر می‌پذیرد)، پیشگیری از بروز فساد در سطح بین‌المللی را هدف قرار دهد. در عین حال، برنامه‌هایی وجود دارند که متمرکز بر فرهنگ جامعه بوده و به منظور پیشگیری از ایجاد فساد طراحی شده‌اند، از جمله این برنامه‌ها، طرح میثاق سلامت است که سازمان جهانی شفافیت آن را مطرح کرده و هدف آن محفوظ نگه داشتن تعاملات همگانی از فساد است. در اصل میثاق سلامت، یک سوگند نامه لازم الاجرا بین سازمانهای دولتی (به عنوان ارائه دهندگان خدمات) و موسسات و افراد (به عنوان مراجعه کنندگان به دولت) است، به طوری که آنها رشوه ندهند و دولت و اجزای آن رشوه نگیرند.

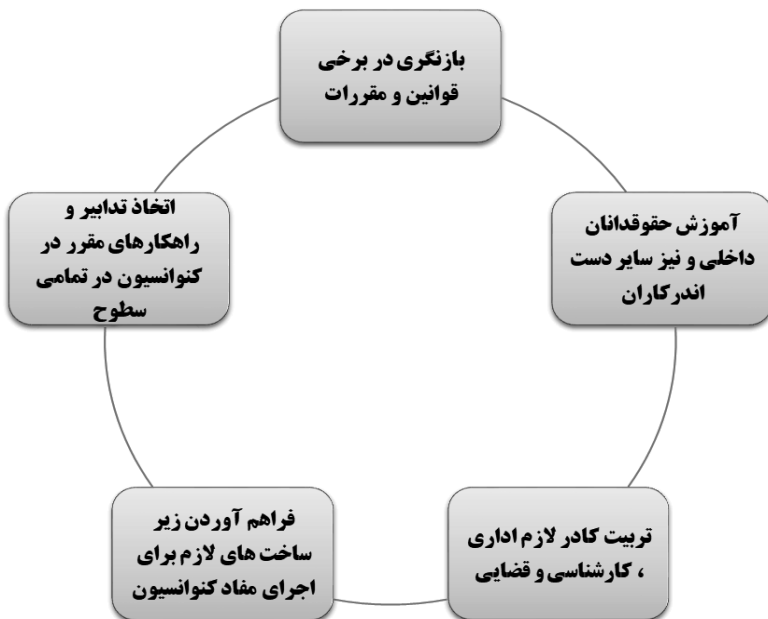
کنوانسیون مریدا در زمینه تعیین جرایم الگو محسوب می‌شود ولی به تعریف جرایم با تعیین مجازات نمی‌پردازد، به دلیل اینکه تعیین مجازات امری ملی است و به حاکمیت کشورها مربوط می‌شود. جرم‌انگاری در کنوانسیون در جهت ارتقای همکاری و هماهنگی دولت‌ها در راستای مبارزه با جرایم مطرح شده است. به هر حال بعد از اتخاذ تصمیم در مورد پیوستن به اساسنامه کنوانسیون، ایجاد زمینه‌های اجرای مفاد کنوانسیون از اهمیت بسزایی برخوردار است، زیرا پس از تصویب، دولت‌های عضو ملزم به ایجاد زمینه‌های لازم برای اجرایی کردن مفاد آن خواهند بود و با پیوستن دولت ایران به کنوانسیون مریدا تکالیفی بر عهده مقنن ایران قرار گرفته است و یکی از این تکالیف جرم‌انگاری اعمالی است که در اساسنامه کنوانسیون به عنوان جرم کیفری آمده است و هنوز در قانون کیفری ایران جرم‌انگاری نشده است. در بررسی و تطبیق جرایم جدید مطرح شده در کنوانسیون با قانون کیفری ایران، مشخص شد که یا چنین جرایمی در قوانین ایران وجود ندارد و یا قسمتی از آن مشمول جرم‌انگاری قرار گرفته است، که در هر صورت برای مبارزه موثر با پدیده فساد در تمام اشکال آن لازم است که در سیاست جنایی ایران این تحولات صورت گیرد و شایسته است با توجه به کنوانسیون، جرم‌انگاری‌های جدیدی در قانون لحاظ شود تا بتواند پاسخگوی نیاز جامعه برای مقابله با فساد مالی و اداری و همکاری‌های بین‌المللی باشد و جرم‌انگاری‌های جدید

نه تنها مغایرتی با قانون اساسی و مبانی فقهی ندارد، بلکه قوانین کیفری ایران را در رابطه با جرایم فساد مالی و اداری تکمیل خواهد نمود.

پیشنهادات :

- ۱- اصلاح ساختار نظام اداری و اقتصادی
- ۲- مقررات زدایی و خصوصی سازی
- ۳- احیای اخلاق
- ۴- نظارت بر ثروت، مصرف و سطح زندگی کارمندان دولت در بخش‌های اداری و اقتصادی
- ۵- جلوگیری از فساد استخدامی
- ۶- پاکسازی گروهی و جمعی نظام اداری
- ۷- ایجاد نهادهای مستقل و دایمی برای مبارزه با فساد اداری و اقتصادی
- ۸- سیاست‌زدایی نظام اداری و اقتصادی
- ۹- تشویق کارمندان و شهروندان به ارسال اطلاعات و افشاگری
- ۱۰- آزادی و مصونیت مطبوعات در ارائه گزارش و افشاگری فساد اداری و اقتصادی
- ۱۱- آموزش مدیران دولتی در مورد فساد اداری و مالی
- ۱۲- حساب‌کشی و پاسخگویی در بخش عمومی بخصوص شرکت‌های وابسته به دولت
- ۱۳- افزایش حقوق و مزایای کارمندان دولت
- ۱۴- آموزش حقوقدانان داخلی و نیز سایر دست‌اندرکاران امور بانکی؛ مالی؛ قضایی و...
- ۱۵- تربیت کادر لازم اداری، کارشناسی و قضایی
- ۱۶- فراهم آوردن زیرساخت‌های لازم برای اجرای مفاد کنوانسیون
- ۱۷- اتخاذ تدابیر و راهکارهای مقرر در کنوانسیون در تمامی سطوح•
- ۱۸- بازنگری در برخی قوانین و مقررات (مثلاً در مورد اختلاس و ارتشا)

شکل ۵- پیشنهادات اصلی پژوهش

فهرست منابع

۱. افضل‌ی، عبدالرحمن، (۱۳۹۱) فساد اداری و تاثیر آن بر توسعه، علل، پیامدها و راهکارهای برون رفت مجله حقوق بین‌المللی (ریاست جمهوری) سال ۲۸ شماره ۴۵
۲. برنامه جهانی مبارزه با فساد اداری و مالی، سازمان ملل متحد، (۱۳۸۵) ترجمه بهرمند، حمید و جلالی، امیر حسین، انتشارات مرکز پژوهش‌های مجلس شورای اسلامی.
۳. زراعت، عباس (۱۳۸۴) قانون مجازات اسلامی در نظم کنونی، چاپ اول، انتشارات ققنوس
۴. حبیب زاده، جعفر (۱۳۸۵) حقوق جزای اختصاصی (جرایم علیه اموال) چاپ پنجم، انتشارات سمت
۵. قاسمی، احمد (۱۳۹۳) تقریرات درس جرم یابی جرایم مالی و اقتصادی، دانشگاه علوم انتظامی، دوره دکتری جرم و جرم یابی
۶. کوشا، جعفر (۱۳۸۱) جرایم علیه عدالت قضایی، چاپ اول، نشر میزان
۷. گلدوزیان، ایرج (۱۳۸۷)، حقوق جزای اختصاصی، چاپ ششم، جهاد دانشگاهی
۸. فرهمندفر، حیدر (۱۳۸۸) الزامات قانونگذاری ایران پس از الحاق به کنوانسیون مبارزه با فساد (مریدا) فصلنامه کارآگاه، تابستان ۸۸، دوره ۲، شماره ۷
۹. سهرابی، عظیم، (۱۳۹۲) فساد از دیدگاه یک کنوانسیون بین‌المللی، (دادیار دادسرای عمومی و انقلاب ناحیه ۱۸ تهران)
۱۰. صالحی، جواد، (۱۳۹۴) فساد اداری؛ مفهوم، علل و آثار آن، کانون سردفتران و دفتریاران قوه قضائیه، ۱۳۹۵/۴/۴
۱۱. مقام معظم رهبری، دیدار با اقشار مختلف مردم قم، به مناسبت ۱۹ دی ماه، ۱۳۸۰/۱۰/۱۹
۱۲. میر محمد صادقی، حسین (۱۳۸۲) جرایم علیه امنیت و آسایش عمومی، نشر میزان
۱۳. نظری، مهدی، مبارزه با فساد در پرتو کنوانسیون مریدا، دوره دکترای جرم یابی، دانشگاه علوم انتظامی امین، ۱۳۹۳